

**O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.**

**Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat
Pedagogika Universiteti.**

***MEHNAT VA UNI O'QITISH
METODIKASI.***

O'quv qo'llanma

Tuzuvchilar:

Prof. Mavlonova R.A.
P.f.n dotsent Sanaqulov.H.R.
O'qituvchi Xodieva.D.P

Taqrizchilar:

Nizomiy nomli TDPU p.f.n. dotsent S.Boltaboev
pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Toshkent
viloyati xalq ta'limi pedagog xodimlarni qayta
tayyorlash va malakasini oshirish instituti
"Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim" kafedrası
mudiri M.G'ulomov.

Annotatsiya.

Qo'llanma bakalavriyat yo'nalishi 5141600 – Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish uchun mo'ljallangan bo'lib, unda talabalarga mehnatga pedagogik va psixologik asosda bilim berish, mahnaviy va mahrifiy madaniyatni takomillashtirish, mehnat tarbiyasi asosida o'quvchilarda kasb-hunarga qiziqishini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bundan talabalar mustaqil ravishda mehnat va uni o'qitish metodikasidan nazariy va amaliy bilimlar mavzusiga tayyorlanish jarayonida talaba bajarish lozim bo'lgan topshiriq va metodik ko'rsatmalardan foydalanish mumkin.

KIRISH.

Bugungi kunda jamiyatimiz uchun har tomonlama rivojlangan fan texnika taraqqiyotini hayotga tadbiq etib boriladigan yetuk malakali kadrlar tayyorlash masalasi turibdi.

Maktab ta'limining hozirgi bosqichida o'quvchilarni mehnatga tayyorlash, o'sib kelayotgan avlodning tahlim va tarbiyasidagi eng zarur masalalardan biridir.

Ayniqsa boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni mehnatga tayyorlash ularning qiziqishlari, moyilliklar va imkoniyatlariga asoslangan qo'l mehnati hisoblanadi. Shu munosabat bilan mehnat ta'limi jarayoni o'quvchilarda ushbu yosh uchun bilim, mehnat, axloqiy, estetik iqtisodiy-ekologik va aqliy imkoniyatlarni aniq mehnat jarayonlarida rivojlantirishga qaratilgan, natijada ularni mehnatga tayyorlashni qo'l mehnati jarayonida bolalar asosan ishlab chiqarish texnologiyalar chiqindilari (qog'oz,karton,sim, yog'och,gaz mol va boshqalar) bilan tabiiy va sun'iy xom ashyolar (maxsus loy,yog'och va plastmassalar, plastilin, yelim va boshqalar) bilan ishlash keyingi sinflarda davom ettirilishi uchun zarur aloqadorlik hosil qiladi.

Mazkur o'quv metodik qo'llanma pedagogika institutlarining talabalari uchun "Mehnat va uni o'qitish metodikasi" fani bo'yicha mo'ljallangan bo'lib, unda yangi pedagogik texnologiya yutuqlari asosida, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" hamda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun talablarini bajarish maqsadida o'quvchilarning tafakkurlarini yuqori darajada rivojlantirishga erishish umumiy tahlim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalarini amalga oshirishda, Davlat ta'lim standartlarini bosqichma-bosqich amalga oshirilishida, yo'nalishi Bakalavr: 142000 -Boshlang'ich ta'lim va tarbiyaviy ishlar metodikasi mutaxassisliklarn uchun o'quv metodik qo'llanmadir.

O'quv qo'llanma talabalarning mehnat ta'limi bo'yicha boshlang'ich ta'lim metodikasidan nazariy, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida bajaradigan ishlarining namunalariga yo'llanmani o'z ichiga oladi. Har bir nazariy, amaliy mashg'ulotlarning mavzusi, unga tayyorlanish jarayonida talaba bajarishi lozim bo'lgan topshiriqlar, metodik ko'rsatmalar va eng muhim nazariy manbalar keltirilgan. O'quv qo'llanma talabalarning mashg'ulotlarga tayyorlanishida foydalanishlari uchun, ularning mustaqil ishlarini tashkil etish uchun mo'ljallangandir.

1- BOB. BOSHLANG'ICH SINFLARDA MEHNAT TA'LIMIDAN NAZARIY BILIMLAR.

Mavzu: Boshlang'ich sinflarda mehnat ta'limi va tarbiyasining vazifalari.

Jamiyatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichi, mehnatning xarakteri va mazmuniga, insonni hayotga tayyorlashga yuksak talablar qo'yadi. Shunga ko'ra har bir kishini hayotga tarbiyalashda aniq o'zgarishlar qilishi lozim. Har bir o'quvchida zamonaviy ishchi shaxsining sifatlarini shakllantirish uchun maktabning boshlang'ich sinflarida va hatto ilgariroq maktabgacha muassasalarda, keyinroq maktabdan yuqori sinflardagi tahlim va tarbiyani rivojlantirish, keyinchalik kasb-hunar kollejlarida o'z bilimlarini davom ettirishlari lozim. Butun kuch va qobiliyatlarini siyosiy bilim doiralarini kengaytirish, zamonaviy bilim bilan qurollantirish va jismoniy mehnatni har tomonlama uyg'unlashtira olishga o'rgatishdan iboratdir.

Mehnat ta'limi va kasbga tayyorlash vazifalari boshlang'ich maktablarda butun ta'lim va tarbiya tizimida hamda barcha o'quv predmetlari yordamida hal etiladi. Bu o'rinda mehnat darslari yetakchi rolg' o'ynaydi.

Maktabda muntazam mehnat ta'limining boshlang'ich bosqichi boshlang'ich sinflarda mehnat darslarida va kichik maktab yoshidagi bolalarni qo'lidan keladigan ijtimoiy foydali ishdir.

Boshlang'ich maktabdagi mehnat ta'limining asosiy vazifalari mehnatga axloqiy va ruhiy tayorlash, o'quvchilarni boshlang'ich politexnik bilimlar bilan qurollantirish, mehnatga amaliy tayorlashlardan iboratdir.

Mehnatga axloqiy tayyorlash – Ukuvlarga jamoada ishlashni, o'zaro do'stona yordamni, ijodiy tashabbuskorlikni, tashkilotchilik qobiliyatlarini namoyish qilish, mehnat kishilari va mehnat natijalarini xurmat kilishga o'rgatishdan iboratdir.

Mehnatga ruhiy tayyorlash. Mehnatga ruxiy tayyorlash murakkab, uzoq davom etuvchi va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u butun tahlim va tarbiyaga singib ketgandir. U garchi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsada mehnatga axloqiy tayyorlashga juda yaqindir.

Mehnatga ruhiy tayyorlash – ukuvchilarni mehnatga ruhiy tayyorlash va unda mehnatga nisbatan uning yoshiga mos keluvchi ongli va ijobiy musbatlarni tarkib toptirish, unda amaliy malaka va ko'nikmalarni egallashga qiziqishini shakllantirishdan ibortadir. O'qituvchining vazifasi o'quvchilarga yoshligidan boshlab mehnatning yaxshi tomonlarini singidirishdir. Bolalarni mehnatga qobiliyati har bir kishi uchun zarur bo'lgan vositalarni ishlab chiqarishda qatnashish zarurligini anglashlari juda muhimdir.

Mehnat ruxiy tayyorlash turli psixologik jarayonlarni rivojlantirishni va takomillashtirishni nazarda tutadi. Bular sezib-anglash, psixomotor, emotsional idrok, diqqat, xotira, taffakkur mehnatning psixologik komponentlaridir.

Mehnatga o'rgatishda bolaning imkoniyatlarini nazarda tutib, hissiy bilish jarayonini takomillashtirish zarur. Bundan tashqari bolaning xotirasini o'stirish

ham alohida ahamiyatga ega. Mehnat fani bo'yicha o'quv materiallarni eslab qolish boshqa predmetlarga nisbatan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Barcha yangi asboblarni, materiallarni, o'preatsiyalarning nomini boshlang'ich sinf o'quvchilari so'z nomini, predmetini ko'rib idrok etish bilan fikran biriktirib, tinglab fahmlaydilar, tushunib oladilar.

O'qituvchi mehnat darslarida faqat tushuntiribgina qolmay, balki asosan materiallar va buyumlar namunasini, asboblarni materialga ishlov berish usullarini, ish bosqichlarini izchilligini ko'rsatadi. Shuning uchun mehnat ta'limida eshitish, ko'rish xotirasi va harakatlanuvchi xotira muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarda mehnat darsidan mehnat darsigacha yangidan-yangi bilim va ko'nikmalar mujassamlashib boradi, ularni esa anglash va xotiralab qolish kerak.

Mehnat ta'limini to'g'ri tashkil etish bolalarni qiyinchiliklarni yengishga, qo'yilgan maqsadga erishish yo'lida matonat va qathiyat bilan kirishishga, boshlangan ishni chala tashlab ketmay, balki oxiriga yetkazishga o'rgatish lozim. Bu o'rinda ijobiy natijalar: mehnatdan quvonish, lazzatlanish va qoniqish hissiyotlarining namoyon bo'lishi juda muhimdir.

Mehnatda shaxsning qiziqish, qobiliyat, intiluvchanlik kabi shaxsiy psixologik xususiyatlari shakllanadi. Mehnatga psixologik va axloqiy tayyorlash jarayoni murakkab va uzoq davom etuvchi jarayondir.

O'quvchilarni mehnatga amaliy tayyorlash. Boshlang'ich sinflarda keng mahnodagi ilmiy asoslar haqida emas, politexnik ta'limning elementlari to'g'risida gap boradi. Bu o'quvchilarda fan-texnika yutuqlariga nisbatan qiziqish uyg'onishiga yordam beradi. Biroq, umum ta'lim predmetlarini o'qitish mehnat darslarini mahlum darajada politexnik asoslarda, darsdandarsga politexnik bilimlarni qo'shib olib borishga yordam beradi. Politexnik tayyorgarlikka ega bo'lib, qo'yilgan mehnat vazifalarini bajarishda asboblardan to'g'ri foydalanishga yordam beradi. Shuningdek bu tayyorgarlik kerakli ishlab chiqarish bosqichlarini qanday va qaysi izchillikda amalga oshirish, qanday asboblarni qo'llash va undagi sabablarin anglashga ko'maklashadi. Mehnat bo'yicha dasturning istalgan bo'limini o'tishda o'qituvchi bolalarga mahlum hajmdagi politexnik bilimlarni beradi. Boshlang'ich politexnik bilim bilan qurollantirish o'quvchilarga predmetni yasash, ishlov berilayotgan materialning xususiyatlari, texnologik o'ziga xosliklari, materialga qo'lda ishlov berilganda qo'llaniladigan asbob-moslamalarning xususiyatlari, ulardan foydalanish qoidalari haqida mahlumot berishdan iboratdir.

Politexnik bilimlar asosan boshlang'ich sinf o'quvchilarida fan-texnika yutuqlariga nisbatan qiziqish uyg'otadi.

O'quvchilarga berilayotgan politexnik bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga o'rgatishni ma'lum nazariy darajada amalga oshirishga imkon beruvchi zamindir.

Mehnat malaka va ko'nikmalari bilan qurollantirish. Mehnatga amaliy tayyorlash mehnat ta'limining muhim omillaridan biridir. U o'zaro bog'langan bir nechta elementlardan: oddiy asbob va moslamalardan foydalana